
Een nachtwacht in Bree in 1764: *de stadts tuyters oft kleppermannen*

Rombout Nijssen

Mensen die een zekere welstand opgebouwd hebben, voelen wel eens de behoefte die te beschermen tegen echte of vermeende bedreigingen. Met de inwoners van Bree was het in 1764 niet anders. Hoewel hun stadswoningen door wallen en poorten van de buitenwereld afgesloten konden worden, voelden zij zich met name 's nachts nog onveilig. Diefstal en brand vormden naar de mening van de stadsmagistraat de grootste risico's in het stadje.

Om daaraan te verhelpen nam de stad nachtwakers in dienst, die omwille van de instrumenten waarmee zij in geval van gevaar de Breeënaren moesten wekken, *tuyters of kleppermannen* genoemd werden.

In het besluitenregister van de stadsmagistraat voor de jaren 1749-1784, nu bewaard in het Rijksarchief in Hasselt, wordt een precieze omschrijving gegeven van de taken van de nachtwakers die in de jaren 1764-1767 in functie waren. In deze periode waren er steeds twee nachtwakers, die begin oktober voor een jaar werden aangesteld. In 1764 waren dat Henrich Croex en Willem Coenen, in 1765 Henrick Vermeulen en Hubert Stals, en in 1766 en 1767 Willem Coenen en Leonard Soonen.

Hun taak bestond er in elke nacht van tien uur 's avonds tot vier uur 's morgens door de straten van de stad te gaan en de poorten te controleren. Uitgerust met *eene lanterne met licht* en een *goet geweer*, en vergezeld van *eenen hondt*, moesten zij om het uur de ronde van alle straten doen en elke poort controleren. Wanneer zij bij hun eerste ronde een poort ongesloten zouden aantreffen, dan moesten zij de burgemeesters daarvan op de hoogte brengen, zodat die de passende maatregelen konden nemen. Bovendien moesten zij elke nacht twee keer, één keer voor middernacht en één keer rond drie uur, over de stadswallen wandelen.

In de straten moesten zij op bepaalde punten afroepen hoe laat het was. Burgers die nog wakker waren, wisten zo dat er over hen gewaakt werd. Mochten zij vaststellen dat er ergens nog licht brandde *op eene onbequaeme ure*, op een moment dat dat niet gebruikelijk was, moesten zij aan het huis in kwestie aankloppen en vragen naar de reden daarvoor. Stadsbranden begonnen immers niet zelden met een onbewaakte vlam in een haard of van een kaars. In geval zij *eenige dieverye oft andersints soude vinden*, moesten zij niet ingrijpen alvorens aan de andere kant van de stad *eenige borgers* wakker gemaakt te hebben om hen op te vorderen te helpen de dieven te arresteren.

De nachtwakers moesten zich hun nachtrust niet voor niets ontzeggen. In zoverre zij hun taak *neerstelyck* vervulden, zouden zij maandelijks dertien gulden en tien stuivers *voor hun twee*, of zes gulden en vijftien stuivers per persoon uit de stadskas krijgen. Mocht daarentegen onverhoopt blijken dat zij hun taken verwaarloosden, dan stond het de stadsmagistraat vrij hen te ontslaan.

Uit het besluitenregister blijkt niet of er voor 1764 of na 1767 nog meer nachtwakers werden aangesteld. Was het onveiligheidsgevoel in de stad geweken? Of werden de nachtwakers in het vaste personeelskader opgenomen, en vond men het niet meer nodig telkens het aanstellingsbesluit te registreren? Wie een en ander wil uitzoeken kan dat: de stadsrekeningen van Bree voor die periode kunnen in het Rijksarchief in Hasselt geraadpleegd worden.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, *Stadsarchieff Bree*, nr. 14 pp. 634-635

Aenneminghe der stadts tuyters oft kleppermannen.

Op heden den 13 october 1764 syn door schoutet, borgemeesters ende raedt der stad Bree voor goede stadswachters oft kleppermannen aengenomen Henrich Croex ende Willem Coenen, ende sulx op conditien naervolgende:

Primo dat de selve sullen beginnen savonts ten thien ueren precies, ende continueren den geheelen nacht tot 's anderdaghs smorgens ten vier uren.

2do Dat de selve sullen gehouden sijn de ronde te doen alle uren door alle straeten deser stad tot aen de poorten toe.

3^{io} Dat de selve in de eerste ronde sullen gehouden syn alle vier de poorten deser stad te visiteren, ende bij soo verre eenen poorte soude vinden niet gesloeten synde, sulx sullen sij aenstonts moeten aenbrengen aen de regerende borgemeesters.

4° Dat de selve sullen syn gehouden twee mael ieder nacht de ronde te doen van den wal, te weten eens voor middernacht en eens daer naer ontrent 3 uren smorgens.

5° Dat de selve sullen gehouden sijn ordentelyck te letten op het vier en licht, en bij soo

verre eenigh licht soude vinden op eene onbequaeme ure, soo sullen sij sulx aen den huysman moeten adverteren bij kloppinge op de deure, vraegende de oorsaeck daer van.

6° Dat de selve sullen gehouden syn ieder straet drijmael te roepen en in den merckt 4 a 5 mael adverterende aen de borgers de ure van den tijdt.

7mo Ingeval de selve eenige dieverye oft andersints soude vinden, soo sullen sij gehouden syn te gaen aen eenen anderen kant van de stadt ende aldaer eenige borgers tot hunnen onderstandt op te kloppen.

8vo Dat de selve altijd eene lanterne met licht sullen moeten bij hun hebben en eenen hondt soo mogelyck is, ende goet geweer.

9no Dat de selve voor hun twee sullen trecken ieder maendt derthien gulden thien stuyvers, waer voor neerstelyck hunne functie sullen moeten doen en bij faut van dien soo sal het aen de magistraet vrij staen alle daegen hun af te stellen, betaelende hun naer tydt belanck.

Aldus geschiet op ons stadhuijs op heden den 13 october 1764.

Quod attestor J.D. Vrancken, de mandato.

Den 6 october 1765 syn tot kleppermannen op dese neffens conditien aengesteld Henrick Vermeulen en Hubert Stals, en hebben den eedt van getrouwigheyt afgeleyt.

Den 12 october 1766 syn tot kleppermannen aengesteld op dese neffens staende conditien Willem Coenen ende Leonard Soonen, ende hebben den eedt van getrouwigheyt afgeleydt.

Den 11 october 1767 syn Willem Coenen ende Leonard Soonen wederom gecontinueert tot kleppermannen, ende hebben den eedt van getrouwigheyt afgeleydt.

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt